

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

NIKOLA BERMANAC

HRVATSKO PROLJEĆE

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: DR.SC. IVICA ŠUTE

Zagreb, 2018

Sadržaj

1.	Uvod.....	3
2.	Deseta sjednica kao početak Hrvatskog proljeća.....	5
3.	Novi vjetrovi u društvu nakon X. sjednice	8
4.	SKH - glavni nositelj pokreta u 1971. godini	10
5.	Matica hrvatska širenje kulturnog i političkog djelovanja.....	20
6.	Studentski pokret u punoj snazi	25
7.	Uloga medija u Hrvatskom proljeću	29
8.	Karadžorđevo i promjena politike	32
9.	Završetak Hrvatskog proljeća nakon Karadžorđeva.....	35
10.	Zaključna misao	38
11.	Izvori	40
12.	Literatura.....	41

1. Uvod

Političke borbe u Jugoslaviji šezdesetih i početkom sedamdesetih godina odvijale oko nacionalnih pitanja i republičkih ideja te prijenosa više ovlasti na republike. One su se tada morale prikrivati u izlaganjima zbog moguće osude Josipa Broza Tita.¹ To je bio dinamički društveni i politički pokret koji je započeo privrednom reformom 1965. Ta reforma je prva nakon 1950. a njezino značenje je smanjenje utjecaja države na gospodarstvo i tržište. Ovakav gospodarski razvoj je imao protivnike, a najvažniji je bio Aleksandar Ranković koji je osuđen na Brionskom plenumu kao relikat prošlosti koji koči budućnost. A. Ranković je tako 1966. godine uklonjen sa vrlo moćnih pozicija, ministra unutrašnjih poslova i čelnika tajne službe. Ovaj događaj je bitan za sljedeći razvoj liberalizacije u cijeloj Jugoslaviji. Liberalizacija dovodi da članstvo SKJ dobiva veću ulogu u kreiranju i provođenju politike.

U Jugoslaviji su tada bili kompleksni odnosi unutar republika i goleme moći u rukama Tita koji ima potpunu vlast nad JNA i veliku potporu partizanske generacije. Na ove odnose utjecaj su imali vanjski čimbenici koji nisu željeli promjenu stanja u Jugoslaviji. Vanjski čimbenici su bili SSSR na čelu jednog „istočnog bloka“ i SAD na čelu drugog „zapadnog bloka“. Zapadom bloku je Jugoslavija bila bitna zbog utjecaja na istočne zemlje Europe, a istočnom bloku je Tito bio važan kao partner koji će držati njihovu stranu u slučaju nekoga sukoba između zapada i istoka. Zbog ovakve potpore, Titu je vanjska politika bila izrazito važna.

Puno prije Hrvatskog proljeća dolazi do tendencija prema postupnoj decentralizaciji kroz reforme i malo većoj demokratizaciji društva, ali uvijek unutar Jugoslavije. U Savezu komunista tako se počinje raspravljati o razvoju samoupravljanja, poslovanju banaka i među republičkim odnosima kao najvažnijoj temi u Jugoslaviji. Sporovi u odnosima su tada nastajali zbog raspoređivanja novaca, jer su Hrvatska i Slovenija željele da se više novaca iz federacije vrati u njihovu republičku blagajnu. Dolaskom novih i mlađih ljudi na čelo SKH dovodi do političke smjene generacija. Titovom odlukom 1968. godine Savka Dabčević-Kučar dolazi na čelo Partije u Hrvatskoj, a Mika Tripalo postaje član predsjedništva SFRJ, predsjednik izvrnog vijeća SRH postaje

¹ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 553

Dragutin Haramija. Osim njih imenovani su u Centralni komite SKH Pero Pirker i Ivan Šibl. Ovi novi ljudi na čelu Partije donose i nove poglede kroz svoje zalaganje za nove

ekonomske i političke promjene.² Cilj promjena je kroz reforme ekonomsko razvlašćivanje federacije i uvođenje pravednije ekonomske privrede. Sa novim vodstvom dolazi do pojačanih svađa i nepovjerenja među republikama. Nakon ovakve politike reformiranja dolazi do napada u kojima se traži njihova smjena, ali ih Tito brani od odgovornosti.

² Matković, Hrvoje, *Suvremena politička povijest Hrvatske*, Zagreb, 1999; str. 231

2. Deseta sjednica kao početak Hrvatskog proljeća

Povod za održavanje X. sjednice su istupi Miloša Žanka, starog komunista iz Hrvatske i potpresjednika savezne skupštine u Beogradu. M. Žanko je 1969. i 1970. u listu *Borba* objavio seriju članaka pod nazivom „Varijacije na temu nacionalšovinizma u kulturnom i političkom životu“. U svojim člancima Žanko je detaljno optuživao Maticu hrvatsku, Vladu Gotovca, Šimu Đodana³, Marka Veselicu⁴, Katoličku crkvu, *Glas Koncila*, HSS, Mačeka, Pavelića i vrh CK SKH s učestalom tezom da se u Hrvatskoj razvija nacionalizam i separatizam. Članci su Žanku trebali biti predgovor za njegovu knjigu. Žanko je imao razgovore s Titom u četiri oka prije objave serije članaka i tada je vjerojatno dobio zeleno svjetlo za kritiku. Žanko je tada imao odobrenje za napad na sve osim na vodstvo SKH. U svojim člancima je tvrdio da hrvatski nacionalizam raste, a posebno je izazvao polemiku člankom „u toj ludosti ima sistema“ tvrdeći da nacionalizam slobodno djeluje, a da ih u tome rukovodstvo partije aktivno podupire. Ovo je bio trenutak za reakciju koja će uslijediti kasnije na desetoj sjednici CK SKH-a.

Krajem 1969 i početkom 1970 godine Tito se nekoliko puta sastajao s vodstvom SKH. Na tim sastancima Tito je upozorio na zavjeru u Srbiji protiv njih, misleći na Mijalka Todorovića i Milentija Popovića. U takvoj situaciji Tito im daje potporu da oni dobro rade i zeleno svjetlo za protunapad. Tito je tada smatrao da se oni uspješno bore protiv pojava nacionalizma i šovinizma u Hrvatskoj. Ovo je dovelo do priprema za X. sjednicu.⁵ Sjednicu je osmislio Vladimir Bakarić po nalogu Tita.⁶

³ Šime Đodan rođen kod Benkovca 1927. priključio se NOP 1944. Završio nakon rata vojnu akademiju i napušta JNA. Nakon toga diplomira na Pravnom fakultetu u Zagrebu gdje se zapošljava kao asistent. U vrijeme Hrvatskog proljeća je gospodarski tajnik Matice hrvatske. Njegova razmišljanja o gospodarskoj eksploataciji Hrvatske u Jugoslaviji su ga dovele do isključenja iz SK. Kasnije je osuđen na šest godina zatvora. Početkom devedesetih uključuje se u HDZ. Umire 2007 u Dubrovniku.

⁴ Marko Veselica rođen 1936. u blizini Sinja. Rano je ostao bez oca koji je poginuo u partizanima. Završio je studij ekonomije na zagrebačkom sveučilištu. Kasnije je doktorirao i postao asistent na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Nakon Hrvatskog proljeća dobiva sveukupno 11 godina strogog zatvora. Krajem osamdesetih godina sudjeluje u stvaranju HDZ-a. kasnije 1990. osniva vlastitu stranku Hrvatsku demokratsku stranku. Umire 2017. u Zagrebu.

⁵ Bilandić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999; str. 563

⁶ Lalović, Dragutin, *Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972*, Zagreb; 2014; str. 11

Deseta sjednica CK SKH je održana u 15, 16. i 17. siječnja 1970. Ona je prenošena uživo na televiziji što dovodi do nove otvorenosti prema masama. Prije toga su sve sjednice CK u Jugoslaviji bile zatvorene za javnost.

S. Dabčević-Kučar kao predsjednica CK-a iznosi referat o položaju Hrvatske unutar Jugoslavije, gdje ona tvrdi da hrvatski nacionalizam nije u porastu i da nije stvarna prijetnja. Na sjednici se odbacuju teze druga Žanka o ne suprotstavljanju nacionalizmu. Nakon toga se prelazi u napad putem osobnih kritikama da nije samo on jedini borac protiv nacionalizma. Ovdje su se istakli posebno J. Bilić i J. Blažević, dok je Mika Tripalo označio Žanka naivnim.⁷ J. Radojčević u svojem govoru postavlja pitanje tko stoji iza Žanka? Ona smatra da bi i njih trebalo osuditi.⁸

Na X. sjednici M. Žanku se najviše zamjeralo što nije prvo na sjednici iznio kritike, a ne putem svojih članaka u novinama. Ovakav stav su zauzeli mnogi jer ga je sam Tito odobrio. V. Bakarić je na sjednici govorio o ljudima koji šire priče o nacionalizmu te je pri tome naveo „velikosrpsku čaršiju“ i saveznu administraciju. Na sjednici je Žanko sjedio sam u klupi i aktivno se branio tijekom sjednice, a tijekom stanki je u hodniku isto bio sam, te mu nitko nije želio mu prići i razgovarati s njim.⁹

Tito je u vrijeme sjednice bio u Hrvatskoj na Brijunima, te je vjerojatno pratio razvoj događaja. Rezultat X. sjednice je smjena M. Žanka sa svih funkcija, iako su članovi vodstva CK SKH tražili izbacivanje iz SKH. Na intervenciju Tita dolazi samo do smjene sa funkcija. Tito je gledajući razvoj događaja na X. sjednici pohvalio hrvatsko vodstvo kao dobar primjer, koji se bavi svojim unutarnjim problemima.¹⁰

Generalno gledajući X. sjednica je donijela velike promijene u politici Hrvatske kroz novu javnu političku platformu o položaju Hrvatske unutar Jugoslavije. Ovakva nova politika je izazvala šok u ostalim republikama jer nije bila dogovorena s njima već osobno s Titom.

⁷ Lalović, Dragutin, Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972, Zagreb, 2014; str. 73.

⁸ *Vjesnik*, 1970, 20. siječanj, str. 6

⁹ Bukovčan, Miljenko, Hrvatsko proljeće, dokumentarna serija, 2010, 4 epizoda

¹⁰ Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, Zagreb, 2001; str. 131



Slika 1. *Vjesnik* naslovnica 18. siječanj 1970.

3. Novi vjetrovi u društvu nakon X. sjednice

Nakon X. sjednice dolazi do zamaha u političkom životu što utječe na cijelo društvo a dovest će do Hrvatskog proljeća. CK SKH je nakon X. sjednice proslijedio dokumente na niže razine organizacija koje su o tome raspravljale i davale potporu novom vodstvu SKH kroz kritike upućene centralizmu i unitarizmu.¹¹ U to vrijeme vlada oduševljenje u narodu odlukama X. sjednice. Takav razvoj događaja je ličio na organiziranu kampanju CK SKH, a koja je otvorena prema građanima Hrvatske ali i Jugoslavije. Rezultat kampanje je politička odluka kojom politika dopušta slobodniji pristup u političkom životu, kulturi, znanosti i medijima. Počinje se govoriti slobodnije o politici čistih računa u Jugoslaviji, ubrzanju društvenih reformi, te reformi federacije. Ovdje možemo zamijetiti da se vodstvo SKH želi donekle u odlučivanju osamostaliti od federacije i Tita. Ovdje to možemo smatrati legalnim sve dok vodstvo SKH ima podršku od Tita. Titu je samo bitno da na čelu ovih reformi budu komunisti sa snagama koje se kunu u bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.¹²

U ovom trenutku na Tita dolazi pritisak iz dijela JNA, najvećeg saveznika ali i iz ostalih republika. Najbolji primjer je sjednica IB SKJ koja se održala 16.-18. ožujka 1970. na kojoj Cvijetin Mijatović kritizira promjene govorom o šest samostalnih partija i nekakvoj slaboj konfederaciji među njima. S. Dabčević-Kučar je tada odbila takve stavove, govoreći da se politika SKH ne razlikuje od politike SKJ. Ona navodi i primjere djelovanja protiv protivnika nakon X. sjednice. Osim toga zaključila je da će rezultat X. sjednice ojačati jedinstvo Jugoslavije kao države. Na tom sastanku je M. Tripalo govorio o negativnom djelovanju M. Žanka putem članaka koje je dovelo do revolta članova CK SKH.¹³

Tema reforme federacije je bila vrlo bitna pa je zbog toga Tito osnovao komisiju na čelu s E. Kardeljom u rujnu 1970. godine.¹⁴ Komisija je iznijela prijedlog da federacija zadrži tri funkcije; vanjsku politiku, narodnu obranu i jedinstvenost društvenog uređenja. Ova reforma je donijela malu suverenost republikama, jer su u bilo kojem trenutku one mogle biti preglasane u omjeru 5:1. Takve odluke su utjecale na vodstvo SKH da nastavi s svojim zalaganjem za reforme jer amandmani nisu jamčili rješenja u korist Hrvatske ali su mogli dovesti do kompromisa koji bi zadovoljio sve strane, od Tita pa sve do republičkih interesa.

¹¹ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 568

¹² Isto, navedeno dj., str. 569

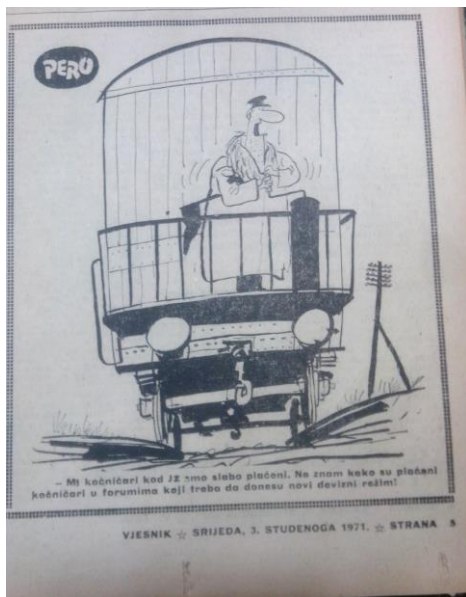
¹³ Isto, navedeno dj., str. 574, 575

¹⁴ Matković, Hrvoje, Suвременa politička povijest Hrvatske, Zagreb, 1999; str. 234

Krajem 1970. godine u politički život se uključuju studenti s izborom za studentskog prorektora Ivan Zvonimir Čička umjesto Damira Grubiše. Ovaj izbor je bio velik udarac za Partiju jer je Grubiša bio njezin kandidat. Udarac je bio još veći imajući u vidu da je predstavljen kao 100% pobjednik u novinama i na televiziji. Čičkova pobjeda se osporavala od strane studentskih organizacija pod kontrolom partije. Odlukom rektora Ivana Supeka se priznaje pobjeda I.Z. Čička kao pravno valjana.

4. SKH - glavni nositelj pokreta u 1971. godini

Bitna činjenica za nastavak političkih borbi je paraliza saveznog državnog partijskog vrha. Paraliza se očitovala u nemogućnosti rješavanja ekonomskih i političkih pitanja. Ova paraliza je doprinijela razvoju i zamahu pokreta u Hrvatskoj.¹⁵ Vodstvo SKH nastavlja reformama smjer kroz političko zalaganje za nove odnose pri tome misleći da se novčana sredstva ne prelijevaju iz bogatijih republika Hrvatske i Slovenije u one nerazvijene Makedoniju, Crnu Goru i Kosovo. Drugi dio ovog problema su zarađene devize koje ostaju na deponiranju u Narodnoj Banci Jugoslavije a koja se nalazi u Beogradu. Ovakva razmišljanja ih dovode do zaključka da se previše žrtvuje razvoj bogatijih država u korist onih nerazvijenijih republika. Protivnici reformi u Srbiji i Bosni i Hercegovini su isticali opći državni interes Jugoslavije kao jedne cjeline. Pri tome se apeliralo na solidarnost dok se stanje u slabije razvijenim republikama ne popravi.



Slika 2. Karikatura koja govori o slabo plaćenim kočničarima JŽ, a koji se pitaju koliko su plaćeni kočničari u forumima koji trebaju da donesu novi devizni režim. *Vjesnik* 3. studeni 1971. str. 3

Postoje i drugi štetni primjeri loših odluka na štetu Hrvatske kao npr. preseljenje autoindustrije i neulaganje u jadranske luke što je vodilo slabijem zapošljavanju u Hrvatskoj.¹⁶ Ali kada bi pogledali pozitivne podatke da je npr. 1968. godine dohodak po stanovniku bio 25% iznad jugoslavenskog prihoda. Drugi pozitivan podatak je da $\frac{3}{4}$

¹⁵ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str 568

¹⁶ Radelić, Zdenko, Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991, Zagreb, 2006; str. 310

jugoslavenskog turizma bilo u Hrvatskoj. Treći pozitivan podatak govori sa se 70% jugoslavenskog međunarodnog prometa odvijalo preko Hrvatske.¹⁷ Ovi podaci govore o dobrom razvoju, koje je Hrvatsko vodstvo sigurno znalo. Ovdje oni vide priliku za budući još bolji razvoj Hrvatske, kroz borbu za što više deviza iz Beograda.

Druga bitna politička tema je neriješeno nacionalno pitanje u kojem se vidi problem u (ne)ravnopravnosti Hrvatske kroz zastupljenost u Jugoslaviji. Ovo pitanje se odnosi na pod zastupljenost Hrvata u vojsci, policiji, novinama, državnim i republičkim službama itd. Najbolji primjer je u vojsci gdje Crna Gora i Srbija imaju 2/3 generala i časnika. Zbog ovakvih stvari se tražila reforma i nova preraspodjela ključnih pozicija. Drugi primjer je da su u gradu Sisku skoro svi direktori bili Srbi što je dovelo do traženja s vrha CK SKH da se to promijeni novom kadrovskom politikom. Ovakve stvari je osuđivao V. Bakarić nazivajući ih prebrojavanjem i dajući im savjet da ih se treba potjerati riječima „marš van“.¹⁸ U Srbiji se žestoko protive reformama uz obrazloženje i pitanje dali bi svi ti ljudi trebali dobiti otkaz iz službe. Osim toga javlja se i strah kod srpskog stanovništva, koji se u nekim slučajevima naoružavaju i drže straže, zbog sjećanja iz doba vremena NDH.¹⁹ Ovaj strah je bio potpuno neutemeljen za političare iz vrha SKH. O tome je i Tito bio informiran nekoliko puta u 1971.

Reforma federacije koju su prihvatile u ožujku 1971. godine sve republike je rezultirala smirivanjem političkih sukoba u Jugoslaviji. U hrvatskoj je reforma dočekana sa oduševljenjem i nadanjima masa za još više samostalnosti republika. U isto vrijeme izbija tzv. „špijunska afera“ koja iznosi optužbe putem informacija o kontaktima Branka Jelića iz emigracije s partijskim vodstvom Hrvatske. Navode se kontakti sa V. Bakarićem, J. Blažević i još tri člana CK SKH koji pripremaju zavjeru protiv Jugoslavije. Cilj ove izmišljene zavjere je bilo izdvajanje Hrvatske iz Jugoslavije i njezina zaštita od strane Sovjetskog Saveza. Ovakva informacija ne bi imala veliki značaj da se nije dogodila u vrijeme anti hrvatske kampanje. Zbog toga je CK SKH smatrao da se radi o uroti iz Beograda. Njihova su razmišljanja da to dolazi od istih onih koje je predstavljao M. Žanko. Zbog ove afere vodstvo SKH traži pomoć na sastanku kod Tita u Beogradu. On prima na sastanak delegaciju na čelu s S. Dabčević-Kučar, M. Tripalom i P. Pirkerom koji smatraju da se radi o pokušaju destabilizacije SKH-a. Rezultat sastanka je osnivanje istražne komisije pod predsjedanjem Stane Dolanca.²⁰

¹⁷ Lalović, Dragutin, Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972, Zagreb, 2014; str. 8

¹⁸ Bukovčan, Miljenko, Hrvatsko proljeće, dokumentarna serija, 2010, 6 epizoda

¹⁹ Goldstein, Ivo, Hrvatska povijest, Zagreb, 2003; str.464

²⁰ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 588

Rezultat komisije je predstavio S. Dolanc na XVII. sjednici. koja je održana 23. ožujka. On govori o neprijateljskoj propagandi koja ima za cilj razbijanje CK SKH, kroz lažne optužbe o kontaktima ili suradnji CK SKH s emigracijom. Na sastanku V. Bakarić govori o političkom podzemlju kao problemu. M. Tripalo govori tajnoj policiji UDB-i kao faktoru koji kontrolira stanje u emigraciji, te navodi da UDB-a ima agenta u blizini Jelića. Na sjednici Mirko Tepavac, kao ministar vanjskih poslova odbacuje odgovornost za depešu koja je došla iz Njemačke, a koja je bila informacija o nedozvoljenim kontaktima. Na kraju sastanka Tito zaključuje da je akcija bila organizirana izvana ali bez unutarnjih činitelja koji su u tome sudjelovali.²¹ Dodatni problem stvara vodstvo SKH objavljivanjem priče na nagovor V. Bakarića, a znajući da je sjednica proglašena tajnom za javnost. Oni su tada javno putem medija osudili lažnu informaciju o kontaktima B. Jelića i vrha CK SKH kao antihrvatsku zavjeru.

Daljni bitan događaj je sazivanje sjednice na Brijunima 28. travnja, koje je bilo sazvano na Titovu inicijativu. Ovakav razvoj je stvarao dramatično ozračje jer se očekivalo neki novi smjer koji bi bio praćen ostavkama najvjerojatnije hrvatskog rukovodstva. Zbog takvog razmišljanja S. Dabčević-Kučar odlazi kod E. Kardelja na sastanak u Ljubljani po potporu za svoju politiku i njen opstanak. E. Kardelj joj odbija pružiti potporu uz poruku da „ugrožavaju tekovine revolucije“.²²

Sjednica predsjedništva SKJ počela je 28. travnja, a trajala je tri dana. Prije službene sjednice odvijaju se razgovori Tita s članovima predsjedništva u cilju pripreme sa sjednicu. Tako M. Tripalo dolazi nakon Kardelja i Bakarića na red. Tito govori o svojem nezadovoljstvu u kojem ističe opasnost od kontra revolucije. Tada kaže da će to zaustaviti i uvesti red uz pomoć JNA i novih ljudi koji će sigurno pronaći u svakoj republici. Spominje da on ne želi biti Dubček.²³ Drugi razgovor kojim ističem su vodili S. Dabčević-Kučar, P. Pirker i M. Trpalo s Titom, u kojem mu oni govore da je on Hrvat, te da je dužan štiti hrvatske interese i da je hrvatski nacionalizam samo opravdana reakcija na hegemonističke težnje iz Srbije. Tito im odgovara da su oni u pravu ali i bez državničke mudrosti.²⁴

Početak sjednice otvara Tito sa svojim oštrim izlaganjem, u kojem kaže da je on vrlo zabrinut riječima „nikada nisam bio zabrinut kao danas“. Tito je mislio da je mogući

²¹ Isto, navedeno dj., str 588

²² Dabčević-Kučar, Savka, 71 Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb, 1997; str. 569

²³ Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, Zagreb, 2001; str. 149

²⁴ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 590

građanski rat u Jugoslaviji, ali je upozorio da će ga on spriječiti upotrebom JNA. Nadalje Tito kritizira pisanje novina riječima da „štampa divlja“.²⁵ Nakon njega govori S. Dabčević-Kučar i u svom izlaganju napada nacionalizam, te kritizira unitarizam sa ciljem da svojim dugim govorom promijeni mišljenje Tita. Najzanimljiviji događaj sjednice se dogodio trećeg dana kada Tita zovu da se javi na hitan telefonski poziv. Tito se vratio vrlo ozbiljan, te je prepričao detalje razgovora poziva prisutnim delegatima. Rekao je da ga je upravo zvao Brežnjev, koji je isto zabrinut za situaciju u Jugoslaviji sa pitanjem „što se to događa u Jugoslaviji?“ i nuđenjem svoje pomoći. Tito je odbio pomoć sa uvjerenjem Brežnjeva da sve drži pod kontrolom. Ovaj telefonski poziv je uzrokovao šok na sastanku za delegate ali i samog Tita, kojem je zasmatalo sovjetsko miješanje u unutrašnje probleme Jugoslavije. Na sjednici je utvrđeni porast nacionalizama u Hrvatskoj koji koči razvoj samoupravljanja. Tito je na kraju sjednice pozvao delegate da „zbijanje redova“ i jedinstvo zbog ove nove vanjske opasnosti.²⁶ O sjednici je *Vjesnik* šturo izvijestio tek 3. svibnja 1971. Nekoliko dana kasnije Tito je Labinu pred 50 000 ljudi govorio o deformacijama i neusklađenosti u SK i čitavom društvu, pri tome je upozorio na vanjske neprijatelje koji hoće unijeti razdor u Jugoslaviju.²⁷ O sjednici CK SKH koja je bila proglašena tajnom po sadržaju pisao je I. Škrabalo, člankom „Oštro i plodno na Brijunima“.²⁸ Takva nova situacija je usporila reforme u Jugoslaviji. Primjer za to je podjela u vodstvu na dvije skupine u CK SKH.



Slika 3. Naslovnica *Hrvatski tjednik* 1971. 4. broj

²⁵ Dabčević-Kučar, Savka, 71 *Hrvatski snovi i stvarnost*, Zagreb, 1997; str 551-553

²⁶ Bilandić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999; str. 592

²⁷ *Vjesnik*, Zagreb, 1971, 3.svibanj; 3 str.

²⁸ *Hrvatski tjednik*, Zagreb, 1971, 7. svibanj, broj 4; 1 str.

U prvoj skupini su tkz. „reformatori“ na čelu s M. Tripalom i S. Dabčević-Kučar koji su stekli golemu popularnost u Hrvatskoj ali i Jugoslaviji što dovodi njihovu liniju u prednost pred protivnicima. Njihova otvorenost prema masama im je davala moć u pregovaranju u svrhu ostvarivanja svojih ciljeva kao vodstva CK, ali i interesa Hrvatske. Ovu skupinu možemo nazvati i liderskom zbog svojeg zalaganja da budu na čelu promjena. Vrhunac je reformatorska skupina imala na trgu Republike 7. svibnja pred oko 200 000 ljudi. Na tom skupu se istaknula S. Dabčević-Kučar svojim govorom u kojem je iskoristila Brijunski sastanak za podršku vodstvu SKH. Najvažniji dio govora je bio „hrvatski šovinisti razbijaju Jugoslaviju kakva nam je u interesu i koju hoćemo! Unitaristi i veliko srpski šovinisti, etatisti nude nam Jugoslaviju kakvu ne želimo i nećemo“.²⁹ Na skupu je utvrdila da će ustavne promjene donijeti veće ovlasti republikama ali i odgovornosti. Osim toga istaknula je punu ravnopravnost sa radničkom klasom na čelu tih promjena kroz njihovo učlanjivanje u SKH. Nadalje ističe da će u tom novom samoupravnom socijalizmu graditelj biti Tito i SK.³⁰ Ona ovdje ističe reformiranje SKH putem primanja novih članova. Na kraju svog govora predložila je da Tito bude prvi i doživotni predsjednik predsjedništva SFRJ.³¹



Slika 4. Vjesnik naslovnica 8. svibnja 1971.

U isto vrijeme se održava kongres samoupravljača u Sarajevu, gdje se govori o unapređenju samoupravljanja i Titovom upozorenju da će „spriječiti one koji ometaju naš

²⁹ Vjesnik, Zagreb, 1971, 8. svibanj; 5 str

³⁰ Isto, navedeno dj, 5 str

³¹ Isto, navedeno dj, 6 str

socijalni razvitak“.³² Nakon toga M. Tripalo drži nekoliko govora po Hrvatskoj od kojih ističem u Velikoj Gorici 14. lipnja gdje govori o pokretu u narodu, koji je nacionalni ali u sklopu socijalizma.³³

Drugu skupinu čine Milka Planinc, Jure Bilić, Jelica Radojčević i drugi. Ovdje sam izostavio Vladimira Bakarića koji je volio donositi odluke iz sjene, a koji je uvijek na pravoj liniji, to jest strani Tita. Trenutno je između dvije struje koje se bore za prevlast. Prvo je bio na strani federiranja federacije, ali na vrlo oprezan način, koji bi vjerojatno bio dugotrajan proces.³⁴ Njegova politika je bila reforme u fazama ali uvijek na čelu sa komunistima. U svojem političkom djelovanju se uvijek oslanjao na potporu Tita.

Novi zaplet se događa u „Vili Weis“ 22. lipnja 1971. kada se održao tajni sastanak Tita s hrvatskim političkim rukovodstvom. Na tom sastanku Tito je stanje ocijenio lošim jer je smatrao da je „Hrvatska postala ključni problem u zemlji u pogledu divljanja nacionalizma“ kojeg je bilo i u drugim republikama ali da je sad najgore stanje u Hrvatskoj.³⁵ Tito tada traži mjere ili njihove ostavke na partijske dužnosti. Na ovom sastanku se vidjela podjela u vodstvu u smislu ocjene stanja položaja Hrvatske u Jugoslaviji. V. Bakarić je na ovom sastanku vodio evidenciju tko je za njegovu struju, tko je protiv njegove struje a tko je ostao neopredijeljen. Sastanak je završio pat pozicijom.³⁶ Učinak sastanka je da dolazi do velike promjene u retorici u vrhu CK SKH. Rezultat pritiska Tita je članak S. Dabčević-Kučar u *Vjesniku* gdje kaže da je neprihvatljiva teza da Hrvatska propada u Jugoslaviji i ogradila se od antisocijalističkih snaga i pojedinaca koji podmeću. Ona tvrdi da se ne ugrožava socijalizam.³⁷ Drugi dan je u *Vjesniku* V. Bakarić boraveći u Sisku izjavio da „treba stati na kraj onima koji stvaraju nemir među našim narodima“. V. Bakarić je često govorio o prebrojavanju kao npr. 24. lipnja 1971. u Sisku u Željezari. On je tamo govorio o pokušaju smjenjivanja i otpuštanja Srba. Tada im je rekao da im kažu „ne i napolje“.³⁸ V. Bakarić je govorio samo dva tjedna kasnije nego S. Dabčević-Kučar, koja je držala govor u Rafineriji Sisak.

Novi sastanak se dogodio 4. srpnja iste godine u Vili Zagorje. Tito je tada s rukovodstvom iz Hrvatske imao dramatičan sastanak. Tito tada kaže da će on sada govoriti i

³² *Vjesnik, Zagreb, 1971, 9 svibanj, 1 str.*

³³ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 14. lipanj, 4 str.*

³⁴ Lalović, Dragutin, Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972, Zagreb, 2014; str. 39

³⁵ Goldstein, Ivo, Hrvatska povijest, Zagreb, 2003; str. 467

³⁶ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 673

³⁷ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 24. lipanj, 7-8 str.*

³⁸ Klasić, Hrvoje, Hrvatsko proljeće u Sisku, Zagreb, 2006; str. 145

da ih je zato pozvao. On sam kaže da mu je dosta vlasti, ali sad kad je ovakva politička situacija ne želi otići. Smatrao je da se protiv njega vodi politika u Hrvatskoj i Srbiji. Na tom sastanku ponavlja ocjene o lošem stanju u Hrvatskoj, te traži mjere protiv članova Matice za koju kaže da se previše razvila u političku organizaciju. Kritika je išla u smjeru što se uopće dopustilo da se Matica razvije u ozbiljan faktor koji sada ima velik utjecaj na narod. Osim toga upozorava na loše odnose Hrvata i Srba u Hrvatskoj o kojima je obaviješten. Pri tome se pita dali će se ponoviti 1941. godina i međusobni rat. Tito to smatra katastrofom koju će spriječiti sa upotrebom JNA kao „kiriškog noža“ i uvesti red u zemlji. Nadalje govori o gubitku ugleda vani u inozemstvu i negativnom utjecaju emigracije na radnike u inozemstvu. Spominje M. Veselicu i Š. Đodana gdje traži mjere protiv njih zbog njihovog političkog djelovanja. Ovaj sastanak je donio novu podjelu članova CK SKH ispred samog Tita. Tito je na sastanku bio vrlo oštar smatrajući da se stanje ne popravlja u smislu borbe protiv nacionalizma.³⁹ Tito je ovim sastankom želio akcije koje bi dovele do promjena putem uhićenja, zabrana listova Matice, smjena nepodobnih političara, novinara, studenata i profesora.⁴⁰ Tito u jednom trenutku postavlja pitanje „tko će pobijediti nacionalizam ili socijalizam?“⁴¹ Nakon tog dramatičnog sastanka drugi dan se održala oproštajna večera na kojoj se dogodio zanimljiv razgovor Tita i S. Dabčević-Kučar. Tito je malo popio vina i rekao Savki da zna što oni misle o njemu ali da su potpuno u krivu. Tada Tito kaže da je Hrvat ali i komunist, te da zamjera Savki da bi mogla stati na kraj nacionalizmu kad bi htjela. Tito dalje kaže da ga ne slušaju u SKH. Savka je odgovorila ako nismo dobri onda nas smijenite jer drukčije ne možemo raditi. Tito joj kaže da ih ne želi smijeniti jer imaju utjecaj na narod.⁴²

Ovdje se uočava borba Tita za očuvanje svojih političkih pozicija to jest njegova preživljavanja na čelu partije u Jugoslaviji i zaustavljanja pokrenutih reformi. Nakon toga sastanka V. Bakarić traži zaustavljanje masovne nacionalne euforije, onemogućavanje političkog djelovanja i utjecaja van partije. Veći dio CK SKH to nije prihvatio, jer bi to značio kraj politike reformi na bazi X. sjednice.

M. Tripalo u izjavi u srpnju 1971. godine daje svoje mišljenje da se pokret razvio na više mjesta i bitno ojačao te možda izmaknuo malo kontroli riječju „stvorio bujicu“. On dodaje da se to nije dogodilo kroz institucije misleći SKH. Ovdje on traži da se stvari vrate

³⁹ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 601

⁴⁰ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 674

⁴¹ Isto, Navedeno dj., str. 675

⁴² Dabčević-Kučar, Savka, 71 Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb, 1997; str. 668

pod veću kontrolu, kroz jedan „pametni centar“ koji bi bio upravljao svim dijelovima pokreta.⁴³ Osim pokušaja da se stekne veća kontrola morala se voditi akcija koja bi zadovoljila Tita. Zbog toga dolazi do napada na Maticu, studente te isključivanje M. Veselice i Š. Đodana iz partijske organizacije krajem srpnja 1971. zbog stvaranja posebne političke platforme i frakcionaštva.⁴⁴ Njihovu smjenu su podržali radnici u Željezari Sisak na zboru radnika 3. kolovoza 1971.⁴⁵ Ovaj napad je bio manjeg karaktera od zahtjeva Tita da se uhapsi barem nekoliko ljudi. Primjer je zahtjev S. Dabčević-Kučar na sastanku u Beogradu gdje nabroja ljude kao na popisu s nalogom za uhićenje, koji ona odbija izvršiti.⁴⁶

Ovakvim razvojem je Tito bio zadovoljan kod svojeg dolaska u Zagreb 15. rujna 1971. godineu kojem je toplo dočekan od naroda na ulicama i trgovima. Pri dolasku u zračnu luku Pleso dogodio se incident u kojem je nakon sviranja službene himne „Hej Slaveni“, svirala i „Lijepa Naša“ što protokolom nije bilo predviđeno. Zbog toga je došla intervencija generala Nikole Ljubičića koji je rekao vojnom orkestru da to više nikad ne smiju izvoditi.⁴⁷ Tito je pozvan na večeru koje je organiziralo vodstvo CK SKH u hotelu „Esplanadi“ gdje drži zdravicu u kojoj kaže da nema procvata šovinizma u Hrvatskoj i da je nacionalno pitanje u Jugoslaviji već riješeno.⁴⁸ Nadalje kaže da treba još samo riješiti „devizno pitanje“. Ovim nastupom je privremeno podržao reformsko vodstvo. Protivnici su ostali zaprepašteni ovakvim razvojem situacije, na čelu sa Bakarićem i Kardeljom, te su oni otišli kući odmah nakon večere dok su reformisti ostali pjevati i veseliti se sa Titom.⁴⁹

Kasnije potkraj rujna u službeni posjet Jugoslaviji dolazi L. Brežnjev koji je vodio nekoliko dugih privatnih razgovora s Titom o kojima se ne zna dovoljno jer nema zapisa o njima ali su mogli utjecati na kasnije odluke Tita.

Vojna vježba „Sloboda 71“ koja se odvijala na području Hrvatske u listopadu je pokazala spremnost Tita na vojnu intervenciju. Primjer je govor Tita u Karlovcu da JNA služi i zbog vanjskog i unutarnjeg neprijatelja.⁵⁰ Ova vježba je poslala jasnu poruku rukovodstvu Hrvatske, ali i ostalim republikama da je Tito i dalje glavni faktor u Jugoslaviji. U isto

⁴³ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 586

⁴⁴ Isto, navedeno dj., str. 603

⁴⁵ Klasić, Hrvoje, Hrvatsko proljeće u Sisku, Zagreb, 2006; str. 155

⁴⁶ Dabčević-Kučar, Savka, 71 Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb, 1997; str. 653-657

⁴⁷ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 154

⁴⁸ *Vjesnik*, 1971, 16. rujna, str. 3

⁴⁹ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 605

⁵⁰ Isto, Navedeno dj., str. 687

vrijeme u Hrvatskoj je vladao otvoren sukob između dvije frakcije SKH pa je suradnja između njih bila teška. Primjer za to je nemogućnost frakcija da dogovore vrijeme sastanka za sjednicu CK SKH. Sjednica se tako nije održala već četiri mjeseca, a inače se održavala svaki mjesec i pol, prije sukoba frakcija u CK SKH-a. Osim toga mogao se sazvati i kongres SKH-a koji bi razriješio takvo komplicirano stanje. Obje frakcije su odlagale sjednicu za rješenje krize, ali su se spremali za obračun sa protivnicima. Primjer za to je tajni posjet Dušana Dragosavca kod Tita u Beogradu, gdje on informira Tita o stanju i očekuje od njega dolazak na sjednicu CK SKH, te traži potporu za smjenjivanje druge frakcije. Napokon su se frakcije dogovorile da 5. studenog bude XXII. sjednicu CK SKH. Prije sjednice M. Tripalo se u Splitu sastao s vođom studenata D. Budišom. Tom prilikom je M. Tripalo molio da se studenti malo smire jer da oni spremaju smjenu V. Bakarića, J. Blaževića i drugih protivnika reformi i samog masovnog pokreta.

Sjednica CK SKH 5. studenog nije donijela rješenje sukoba između frakcija jer obje strane za to nisu imali dozvolu i potporu Tita. Na sjednici je S. Dabčević-Kučar iznijela dugački referat od 120 kartica u pravcu slijeđenja politike X. sjednice i normalnog stanja u Hrvatskoj. Nakon toga D. Dragoslavac iznosi kontra referat o sektaštvu i odnosima unutar rukovodstva SKH.⁵¹

U vrijeme održavanja sjednice Tito je na putovanju u SAD-u, Kanadi i Velikoj Britaniji. Tijekom tog posjeta Titu su dali informacije o zahtjevima Hrvoja Šošića za pristupanje Hrvatske organizaciji UN-a, što su prenijeli beogradski mediji kao senzacionalnu vijest. Ovakve stvari su razljutile Tita jer je smatrao da se ide na razbijanje Jugoslavije. U tom vremenu je i Tito tražio od S. Dabčević-Kučar da u kućni pritvor na deset dana stavi Š. Đodana i M. Veselicu, što je ona odbila preko M. Krstanić. Ovaj razgovor se odvijao u Savkinoj kući, točnije kupaonici s puštenim slavinama, jer su znale da ih se prisluškuje.⁵² Ovakve okolnosti su navele obje strane na čekanje povratka Tita u zemlju. Rezultat sjednice bez rezultata pobjede se nije svidio studentima koji sada u M. Tripalu i S. Dabčević-Kučar imaju manje povjerenja.

Sredinom studenog se dogodio po meni vrlo zanimljiv sastanak E. Kardelja sa vodstvom SKH u Zagrebu gdje ih je on pokušao uvjeriti da promijene stajališta i uspore reforme zbog moguće intervencije Tita. E. Kardelj je vjerojatno tada imao informacije o razgovorima Tita s generalom I. Gošnjakom i potporom JNA za rješavanje stvari u Hrvatskoj.

⁵¹ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 177

⁵² Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 163-164

Tito je tada razmišljao o povlačenju s položaja predsjednika SFRJ. JNA i generali su tada bili mišljenja da reforme vode u kapitalizam, dok nacionalizam vodi prema nezavisnoj državi Hrvatskoj van Jugoslavije.⁵³

Izbijanjem štrajka studenta se događa oklijevanje u reakciji CK SKH. Dio vodstva na čelu s M. Tripalu i S. Dabčević-Kučar kaže da oni imaju pravo postaviti pitanje o problemu s raspodjelom deviza, ali da je krivi način štrajkati dok se ne dobiju devize.⁵⁴ Ovdje su htjeli izbjeći udar na studente jer bi potpuno izgubili ugled u hrvatskom narodu, ali i sve ono što su izborili od X. sjednice pa sve do tada. Sa druge strane znali su da ovakav razvoj može dovesti do udara na Hrvatsku ali i njihovo vodstvo u CK SKH.

M. Tripalo je tada govorio da je sudbina u vlastitim rukama, ali da štrajk studenata sve to ugrožava, jer se oni sada ne prikazuju kao oni koji imaju kontrolu situacije u Hrvatskoj. Govorom 25. studenog 1971. na RTV Zagreb poziva na prekid štrajka studenta jer tvrdi da se ide prema rješenju „deviznog pitanja“.⁵⁵ S.Dabčević-Kučar je nastupom na televiziji rekla da to može biti povod za napad na ovu politiku kao slabo vođenu. U takvoj situaciji je i sama tražila obustavu štrajka, kao potvrdu pozitivnih namjera. Osim toga je govorila o neprijateljskim elementima koje vidi kao opasnost za komuniste.⁵⁶ Ona je već u tom trenutku imala poziv od Tita za buduću sjednicu u Karađorđevu. Ovakav razvoj je pratio V. Bakarić koji je u isto vrijeme održavao predavanje o ustavnim promjenama, gdje štrajk nije ni spomenuo jer je znao da mu to ide u korist njegovoj struji, te njegovim tezama o stanju u Hrvatskoj

⁵³ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2006, str. 687

⁵⁴ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str 625

⁵⁵ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 186

⁵⁶ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 191

5. Matica hrvatska širenje kulturnog i političkog djelovanja

Godine 1968 Matica hrvatska je izdavala veliki broj časopisa od kojih izdvajam „Kolo“, „Kritika“, „Forum“, „Republika“, „Telegram“, „Naše teme“, „Tin“ i „Polet“. U svojim časopisima Matica se bavila najčešće književnim temama, problemima radnika ali i političkim temama. Primjer za to je članak Š. Đodana u časopisu „Kolo“ broj 11/1968 u kojem piše o odnosima u Federaciji i saveznoj birokraciji kao snazi koja se opire reformama. Nadalje se zalaže za reorganizaciju SFRJ u ravnopravnu zajednicu radnih ljudi i naroda kroz stvaranje nacionalne socijalističke republike. Drugi primjer je članak Vlatka Pavletića „Naša misija ili o pravu na slobodan život, radost i neometano stvaralaštvo u kulturi, znanosti i umjetnosti“, u časopisu „Kritici“ broj 1/1968. U članku V. Pavletić izlaže ideje iz naslova članka.⁵⁷

Matica hrvatska je nakon X. sjednice podržala hrvatsko rukovodstvo jer ih je u tom trenutku smatralo reformistima i pobornicima daljnje demokratizacije društva te braniteljima interesa Hrvatske u Jugoslaviji.

Razvoj Matice hrvatske počinje intenzivno 1970. godine pod predsjedanjem Ljudevita Jonke, dopunama pravila kojima se omogućava lakše i slobodnije primanje u članstvo. S novim režimom upisa dolazi do povećanja broja članova. Matica dobiva novi zamah kroz otvaranje mnogih novih podružnica. Novi ogranci dodatno populariziraju Maticu kao kulturnu ali i novu političku snagu u Hrvatskoj. Argumenti za to su da je Matica povećala za četiri puta broj svojih članova. Brojke govore da je imala 1970. godine samo 9 000 a već 1971. godine 41 000 članova.⁵⁸ Ovakvim novim pristupom Matica se dodatno približila svom hrvatskom narodu kroz politiku otvaranja svoje djelatnosti.

Ove promjene nisu potvrdile političke vlasti SKH što će se kasnije smatrati njihovim propustom. Matica Hrvatska je takvim svojim rastom brzo privukla pozornost CK SKH koji je imao odnose i razgovore s Maticom. U takvoj situaciji su jedni i drugi morali se međusobno uvažavati.⁵⁹ Krajem 1970. godine bilo je kritika na rad Matice kroz političko djelovanje, što je Ivo Frangeš odbacio krajem iste godine tvrdnjom da se bave kulturnim radom. Čini se da je u vremenu od prve polovice 1971. godine Matica mogla puno slobodnije izražavati svoje stavove od članova CK SKH.

⁵⁷ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 555

⁵⁸ Isto, navedeno dj., str. 584

⁵⁹ Gotovac, Vlado, „Skica o Hrvatskom proljeću“, 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na hrvatsko proljeće, Zbornik radova, Zagreb, 1997 ; str. 91

Novi projekt Matice hrvatske je *Hrvatski tjednik*, časopis koji postaje glasilo intelektualaca i ne-komunista, što postaje trn u oku CK SKH i Titu. List se bavio temama o demokraciji, o hrvatskoj nacionalnoj suverenosti i mnogim drugim temama. Nova sloboda donosi i veliku popularnost od 100 000 tiskanih primjeraka. Ovakav strelovit uspjeh je bio neočekivan jer nisu imali novca za novinare, već su se organizirali na način da svatko napiše stranicu ili dvije iz svog područja.

Prvi broj *Hrvatskog tjednika* izišao je 16. travnja. Na čelu lista kao glavni urednik je Igor Zidić do 13. broja kada uredništvo preuzima Vlado Gotovac. Na početnoj stranici je „Proslov“ u kojem se javnosti izlaže kakve će biti uređivačka politika. Proslov su napisali F. Tuđman, H. Šošić i I. Zidić.



Slika 5. Naslovnica *Hrvatskog tjednika* iz 1971.

U nekim izdanjima *Hrvatskog tjednika* je bilo provokativnih članaka koji su zasmetali Titu i CK SKH. Tu posebno mislim na članak Š. Đodana koji govori o svetosavskim marksistima i dokazuje teze o izumiranju hrvatskog naroda kao pokusnog kunića u laboratoriju.⁶⁰ Drugi članak je bio H. Šošića koji traži prijem u Hrvatske u Ujedinjene narode. Treći članak koji ističem je V. Gotovca s naslovom „Letak za Maticu hrvatsku“ u kojem kritizira vodstvo SKH i traži više slobode u kulturnom radu.⁶¹

⁶⁰ Glibota, Ante, 11. siječanj i njegove konzekvencije, Crna istina o nepoznatom danu za Hrvatske domoljube siječnja 1972, Zagreb, 2002; str. 67

⁶¹ *Hrvatski tjednik, 1971, broj 8, 4. lipnja, str. 1*



Slika 6. Hrvatski tjednik 4. lipnja 1971. broj 8.

Novi važan trenutak u radu se događa u srpnju 1971. godine kad policija traži zabranu broja 16. koji je imao naslov „Dramatični trenutak Hrvatske“. U tom članku su oštro napadnuti V. Bakarić i J. Blažević.⁶² Najveći problem u tekstu je otvoreno pisanje o frakcionaštvu unutar SKH, zbog čega je najvjerojatnije zabranjen. Zanimljivo je da je zahtjev za zabranu podnio Dragutin Haramija, a odbio okružni tužitelj Slobodan Novak, pa se išlo zaobilaznim putem preko zamjenika Marka Marića, koji je potpisao zapljenu 16. broja od 30. srpnja 1971.



Slika 7. Otisnuti i kasnije zabranjeni broj 16. Hrvatskog tjednika od 30. lipnja 1971.

⁶² Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 662

U tijeku teških optužbi na račun *Hrvatskog tjednika* izlazi odgovor u 30. broju od 12. studenog, koji sve optužbe odbacuje na naslovnici s „popisom naših grijeha“ koju potpisuje V. Gotovac. V. Gotovac u tekstu piše o brojnim optužbama bez dokaza, za nacionalizam, antisocijalizam, kabinetu u sjeni kao kontra revoluciji, prebrojavanju i separatizmu.



Slika 8. Naslovnica *Hrvatskog tjednik* broj 30
12. studeni 1971.

Zadnji 33. broj *Hrvatskog tjednika* izašao je 3. prosinca i bavio se temom Hrvatski ustav protiv unitarizma.

Djelatnost Matice se istaknula povodom obilježavanja 300. obljetnice od smrti Zrinskog i Frankopana 28. travnja u HNK u Osijeku. Kod otvaranja svečanosti odsvirana je „Lijepa Naša“ i odigrana je opera „Nikola Šubić Zrinski“.⁶³ Problem kod ovog događaja je da nije svirana himna „Hej Slaveni“. Nakon takvih propusta dolazi do pritisaka i upozorenja od strane Tita u prvom redu upućeno CK SKH i njihovom vodstvu. Tito u drugoj polovici 1971. godine traži da se spriječi djelatnost Matice hrvatske i uHITE neki njezini članovi. Ovdje posebno mjesto u kritikama pripada V. Bakariću koji je veliki protivnik Matice hrvatske, jer ju smatrao centrom neprijateljskog djelovanja u Hrvatskoj, što dovodi da je to opasnost za hrvatske komuniste.⁶⁴ On tada smatra da se pokušava stvoriti socijalizam bez komunista, što on nikako ne bi mogao prihvatiti. Bakarić posebno izdvaja Maticu hrvatsku kao centar šovinizma koji priprema hrvatski narod na izdvajanje iz Jugoslavije. Kao primjer navodi opasne ideje da Hrvatska ima svoje zastupnike u UN-u kao Ukrajina i Bjelorusija. Ovakve

⁶³ Čičak, Ivan Zvonimir, „Partizanske biografije-kišobran za buđenje Hrvatstva“, 30. obljetnica Hrvatskog proljeća, Glas Slavonije, Osijek, 2001; str. 15

⁶⁴ Dabčević-Kučar, Savka, 71 Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb, 1997; str. 731

ideje koje navodi V. Bakarić nisu imale podršku u Matici hrvatskoj, već možda kod nekih njezinih članova. Posebno se u to vrijeme pazilo na kontakte Matice s emigracijom koji se ne bi dopustili niti slučajno.⁶⁵

⁶⁵ Lalović, Dragutin, Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972, Zagreb, 2014; str. 72

6. Studentski pokret u punoj snazi

Izborom Ivana Zvonimira Čička za studentskog prorektora na Sveučilištu u Zagrebu zadan je velik udarac Partiji koja ga je označila kao "hrvatskog nacionalista" već ranije u gimnaziji.⁶⁶ On je pobijedio službenog kandidata partije koji je imao potporu medija. Na skupštini je Čičak održao govor u kojem je rekao da je dosta političkih manipulacija, što mu je kod glasanja donijelo prevagu u pobjedi nad D. Grubišom. Ova pobjeda I.Z. Čička je imala nastavak s osporavanjem njegova izbora. Na kraju je rektor I. Supek donio odluku u njegovu korist. Nastavak promjena na Sveučilištu se zbiva u travnju 1971. kada Dražen Budiša dolazi na čelo zagrebačkih studenata, a Ante Parađžik na čelo republičke organizacije studenata. Ove promjene u studentskim vodstvima je na kraju prihvatila i partija.⁶⁷

Studentski pokret se bavi političkim pitanjima i bio je izrazito masovan. Studenti se zalažu za bez-kompromisna rješenja, to jest za „bez nagodbe s centralizmom, separatizmom i unitarizmom, bez polovičnih rješenja“. Studenti na ovaj način podržavaju reformsko vodstvo i njihove zahtjeve u SKH, ali sa druge strane podržavaju i Tita. Od reformskog vodstva SKH traže smjene onih političara, za koje smatraju da su protiv reformi. Studenti govore da nisu separatisti i nacional-šovinisti jer traže promjene u političkom i gospodarskom sustavu. Primjer za to je održani skup 12. svibnja 1971. godine u Studentskom centru u Zagrebu, na kojem oko 1000 studenata traži od ustavne komisije putem prijedloga amandmana u kojima traže da:

1. Tito bude izabran za doživotnog predsjednika SFRJ
2. Devize da ostanu u onima koji ih zarađuju
3. Da se obuka u JNA obavlja na jeziku republike u kojoj se jedinice nalaze
4. Da se ime države promijeni u Savez jugoslavenskih socijalističkih samoupravnih republika

⁶⁶ I.Z. Čičak je u gimnaziji imao problema zbog zadaćnice s imenom Nad razastrtom kartom moje domovine. Iz zadaćnice se ističe dio „.Vremena su se promijenila. Danas sam ja slobodan. I nikada neću zaboraviti da kilometri ne predstavljaju razliku. I nikada neću zaboraviti povijest. Možda je auto-put od Ljubljane do Gevgelije simbol onog, što se zove SFRJ! To je naša otadžbina. Možda će jednom auto-put Moskva-Berlin-Pariz-Atena biti simbol države koja će se zvati Evropa. Ali do vijeka će mi moja domovina biti najdraža.“ Tek odlukom suda je vraćen u gimnaziju.

⁶⁷ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 584.

5. Da glavni grad bude Novi Beograd⁶⁸

Ovi zahtjevi studenata su bili podržani od strane M. Veselice i Š. Đodana. Zahtjevi su bili u nekim stvarima previše radikalni za vodstvo CK SKH ali i Tita koji je pratio stanje u Hrvatskoj. V. Bakarić je za studente govorio da se radi o „deset zapaljivih osoba“.⁶⁹

Novo vodstvo studenta iz Hrvatske putuje na konferenciju studenata Jugoslavije koja se održala 5. i 6. lipnja 1971. u Novom Sadu. Na toj konferenciji D. Budiša iznosi stajališta o samostalnosti što dovodi do neslaganja na konferenciji. Ovu konferenciju su napustili studentski predstavnici iz Hrvatske što je dovelo do raspada skupa.⁷⁰ U ovo vrijeme su studenti imali potporu dijela reformskog vodstva SKH. M. Tripalo tada vidi studente kao dio pokreta u Hrvatskoj koji vodi SKH, što dovodi do zaključka da su studenti na liniji partije u tom trenutku.⁷¹

Na obljetnici 100. godine od rođenja Stjepana Radića u studentskom centru govorio je I. Z. Čičak „o vrućoj jeseni“ iako u planu tada nisu bile nikakve studentske akcije. Plan je u tom trenutku bio da ode delegacija studenata sa vijencem na grob S. Radića koji se nalazi na Mirogoju. I. Z. Čičak je tada predložio da odu svi studenti i to se prihvatilo. Krenula je kolona iz studentskog centra i putem prema Mirogoju je rasla. Na Trgu Republike su se tada zatekli političari koji su vidjeli studente sa hrvatskim zastavama koji pjevaju „Ustani bane, Hrvatska te zove, ustani Jelaćicu“. Njihova reakcija se najbolje vidjela kod J. Bilića koji je ostao u šoku.⁷² Zbog izjave o „vrućoj jeseni“ V. Bakarić je govorio da zna da će nešto biti na jesen na sveučilištu. Ova izjava je bila i tema VUS-a s člankom „Tko potpiruje vruću studentsku jesen“ u kojoj se napada Čičak i studentsko vodstvo, a koji su vjerojatno potaknuti iz vodstva CK SKH, točnije od strane V. Bakariće.⁷³ Nakon tjedan dana dolazi do ponovnog napada na Čička s naslovom članka „ Za koga radi Zvonimir Čičak?“⁷⁴

Pokušaj D. Budiše i A. Parađžika u srpnju da prisustvuju konferenciji SKH je bio spriječen, a oni su uputili službeni protest koji je objavljen u časopisu Hrvatski tjednik.⁷⁵

⁶⁸ Isto, navedeno dj., str. 585

⁶⁹ Isto, navedeno dj., str. 585

⁷⁰ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str.132

⁷¹ Isto, navedeno dj., str. 133

⁷² Isto, navedeno dj., str. 136

⁷³ *Vjesnik u srijedu, Zagreb, 1971, 8. rujan, broj 1010; str. 8-9*

⁷⁴ *Vjesnik u srijedu, Zagreb, 1971, 15. rujan, broj 1011; str. 23*

⁷⁵ *Hrvatski tjednik, Zagreb, 1971, broj 14; 16. srpnja; 3. str.*

Druga akcija studenata je bila kulturnog karaktera, a odvijala u Puli, te je imala za cilj kulturno spajanje Istre i ostatka Hrvatske. Studenti su došli i pjevali pjesme po gradu a navečer im nije bio dopušten plesnjak od strane milicije koja je pratila situaciju.⁷⁶ Ova akcija studenata je prekinuta zbog isključenja Š. Đodana i M. Veselice iz SKH. Na povratku za Zagreb se dogodio incident gdje je I. Z. Čičak bio prijavljen za pjevanje pjesme „Vilo Velebita“ kao zabranjene pjesme, ali je na sudu kasnije oslobođen.

Zahtjevi studenata su bili prednost kao potpora vodstvu SKH, ali i mana zbog moguće radikalizacije koja je išla kao argument protivnicima da se ne kontrolira stanje u Hrvatskoj.

Strah od radikalnih akcija je bio opravdan jer je prvo došlo do odbijanja amandmana na zboru zbog čega dolazi do napada na Čička i Budišu kao neodgovorne i H. Šošića zbog separatizma radi izjave o UN-u.⁷⁷ Vrhunac je studentski štrajk 22. studenog 1971. na zagrebačkom Sveučilištu i obustava nastave. Štrajk je trebao biti organiziran u siječnju 1972. ali se dogodio zbog isključenja J. Sarića iz sindikata Hrvatske. Štrajk je proglasio Goran Dodig na zboru studenata Filozofskog fakulteta točno u podne pred 2000 studenata i partijskog čelnika Marka Koprte. I. Z. Čičak na zboru studenata napada M. Tripala što nije došao, a obećao je doći na zbor studenata te da ih na taj način ponižava. Osim toga osudio je M. Baltića iz sindikata. D. Budiša je na zboru pozvao studente da ne izlaze na ulicu jer je postojao opravdan strah od reakcije tadašnje milicije. Ovaj zbor je ostao upamćen i po izjavi H. Šošića o Hrvatskoj državi što je razbjesnilo Tita koji je na putovanju u SAD-u.⁷⁸ Štrajk su podržali i studenti iz Splita, Zadara, Dubrovnika i Rijeke.

Izbijanjem studentskog štrajka se mijenja situacija i hrvatsko reformsko rukovodstvo pokušava utjecati na studente da sami prekinu štrajk koji je bio organiziran pod glavnom parolom „Hrvatskoj njezine devize“ do ispunjenja zahtjeva Hrvatskom saboru. Studenti su pismom Titu tražili da se primi njihova delegacija i S. Dabčević-Kučar.⁷⁹ Nakon tog pisma slijedi sastanak u Gradskom komitetu, u Mesničkoj ulici, gdje studente predstavljaju D. Budišu i A. Paradžik, koje primaju čelnici SKH. Na tom sastanku M. Tripalo ne govori, I. Šibl govori „djeco griješite“, dok Janko Bobetko oštro istupa i lupa po stolu. Na sastanku nema dogovora o prekidu štrajka i početku nastave.⁸⁰ Rukovodstvo SKH je donekle uspjelo

⁷⁶ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str.143

⁷⁷ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 1. prosinac; 4 str.*

⁷⁸ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str.147

⁷⁹ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 27. studeni; str. 5*

⁸⁰ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 189

nagovoriti studente da skrate štrajk do 3. prosinca 1971. godine. Nakon te odluke slijedi apel studentima za prekid štrajka od strane M. Tripala i S. Dabčević-Kučar koji je odbijen.⁸¹ U cijelom vremenu štrajka bilo je pokušaja da se putem novina, tu mislim *Vjesnika*, utječe na studente da prekinu štrajk. U tom vremenu D. Budiša dao je izjavu novinaru *Timesa* da hrvatske politike više nema. Ta izjava potvrđuje da CK SKH više nema značajnog utjecaja na studente.

Studenti su smatrali da će im podršku u štrajku pružiti radnici koji su glavni u ustavu, ali do toga nije došlo unatoč studentskim pozivima. Odgovor je stigao iz sindikata putem članka u novinama *Vjesnik*. Sindikati su ovu akciju studenata proglasili neprijateljskim djelovanjem i izvan kursa SKH.⁸² Zanimljiva anegdota je slanje čestitke Titu za Dan Republike 29. studenog s potpisom Saveza studenata grada Zagreba. Ovaj razvoj događaja je učinio situaciju težom i nije pomagao vodstvu SKH. Studenti su tražili potporu u Matici hrvatskoj, ali su ih odbili javno podržati. Podrška je došla iz časopisa *Hrvatski tjednik*, glasila Matice, koji je opširno pratio zbivanja za vrijeme štrajka. Zadnji pokušaj hrvatskog vodstva da se prekinu štrajk studenata se dogodio prije sastanka u Karađorđevu. Tada se na naslovnici u *Vjesniku* 1. prosinca pozivaju studenti da se vrate na redovnu nastavu, dok se na trećoj strani objavljuje članak da studenti prekidaju obustavu nastave.⁸³ Ovakvim akcijama putem medija nisu uspjeli okončati štrajk studenata.

Studenti su vijesti iz Karađorđeva pratili na radiju na fakultetima i mirno slušali vijesti o kontrarevoluciji za koju ih se optuživalo. Ovakav nepovoljan razvoj je studente doveo do odluke o prekidu štrajka koji je objavljen na zboru studenata 4. prosinca 1971.

⁸¹ Bilandić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999; str. 625

⁸² *Vjesnik*, Zagreb, 1971, 24. studeni; str. 5

⁸³ *Vjesnik*, Zagreb, 1971, 1. prosinca; str 1.-3

7. Uloga medija u Hrvatskom proljeću

Uloga medija je vrlo značajna jer ona je pokretala mase ljudi u pokret i tako utjecala na njihov smjer razmišljanja u političkim pitanjima. Ovdje posebno ističem pisanje novina *Vjesnik* i emitiranje RTV Zagreb.

Vjesnik kao najveća medijska kuća u Jugoslaviji je bio vjerojatno glavni medij zbog svoje velike tiraže i vjernih čitatelja. U novinskoj kući *Vjesnik* se je pokušavalo ići prema malo većoj slobodi u praćenju i izvještavanju o političkim i gospodarskim temama. Tu možemo zamijetiti da se informacije slobodnije prenose nakon X. sjednice. Najbolji primjer je o suprotnim mišljenjima i sukobu Hrvatske i federacije. Zbog takvih tema u medijima V.Bakarić krajem 1970. oštro kritizira negativna politička ponašanja i i zahtjeva promjene u *Vjesniku* i RTV Zagreb. Njegovo razmišljanje je da masovni pokret ide previše u slobodnom i kritičkom smjeru u odnosu na partiju. Druga struja na čelu s S. Dabčević-Kučar i M. Tripalom je smatrala da nema tu nikakve opasnosti za socijalizam, već da je to posljedica bujanja političkog života. U tome su imali potporu *Vjesnika* i RTV Zagreb. Zbog toga je V.Bakarić rekao „...bolje Brežnjevljević socijalizam, bolje Rankovićev socijalizam nego da socijalizam propadne“.⁸⁴

Ovdje ističem *Vjesnik u srijedu* koji piše o mnogim temama koje su do tada bile zabranjene, a to su tada bile korupcija važnijih članova SK, tajnim službama, JNA itd. Mnoge teme su zakonom bile zabranjene ali se sudski postupci tada nisu pokretali. Primjeri tema su prisluškivanje, stanje u JNA, o djelovanju tajnih služba, vanjskoj politici, o deficitu bilance od 120 milijardi na 720 milijardi, aferi s jajima, o otvaranju pisama u pošti Osijek.⁸⁵ Zbog teme deficita bilance je urednik *VUS-a* Krešimir Đeba bio upozoren da o tome prestane pisati ili će uslijediti reakcija represivnog aparata.⁸⁶

VUS se zbog takvih škakljivih tema posebno pratio u političkim centrima moći. Zbog svoga pisanja je *VUS* imao velik broj neprijatelja u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Hrvatskoj, JNA itd. Primjer je razgovor sekretara IK CK SKJ M. Todorovića sa glavnim urednikom *VUS-a* K. Đebom 1969. u kojem mu on kaže da bi se trebao ozbiljno zabrinuti za sebe i svoju budućnost zbog straha kojim se dočekuje svaki novi broj *VUS-a*.⁸⁷

⁸⁴ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 644

⁸⁵ *Vjesnik u srijedu*, Zagreb, 1971, 11. kolovoz, broj 1008; str. 26-27

⁸⁶ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str 571

⁸⁷ Isto, Navedeno dj., str. 567

U Hrvatskoj je V. Bakarić bio glavni protivnik pa je znao često reći „...da će nas *VUS* svojim pisanjem posvaditi sa svima u Jugoslaviji“.⁸⁸ Bila su česta pitanja kod vodećih članova SKH dokle će *VUS* živjeti od napada na federaciju. Ovo pitanje je često postavljano i od strane Tita, Jovanke Broz, saveznih dužnosnika u smjeru reformskog vodstva SKH. Ovdje mislim na S. Dabčević-Kučar i M. Tripala koji bi dalje pritiskali Božidara Novaka direktora *Vjesnika*. Primjer za daljnje pritiskanje medija je sastanak u Banskim dvorima 23. listopada sa vodećim ljudima medija. Sastanak na kojem Josip Vrhovac, političar zadužen za kontrolu medija, drži referat „o neposlušnosti“ tih istih medija. Takav pritisak B. Novak po njegovim riječima nije prenosio dalje novinarima u redakciji *Vjesnika* i *VUS-a*.

Zbog svog pisanja *VUS-u* se želilo onemogućiti slobodniji rad putem pritiska iz SKH, sa ciljem da se dođe do autocenzure. Česte optužbe su bile da novine *VUS* žele biti stranka za sebe, iz JNA da *VUS* želi srušiti Jugoslaviju. V. Bakarić je tako rekao da Matica hrvatska ne može osnovati vladu ali da novine *Vjesnik* to mogu. Osim napada željelo se pridobiti medije na svoju stranu u predstojećem sukobu 1971. čak i putem prijetnji na obljetnici 30. godina *Vjesnika*. Najteži napad je došao od samog L. Brežnjeva zbog teksta o crvenom fašizmu. Sovjeti su to smatrali kao opasnost jer slobodni mediji mogli bi dovesti do pada komunizma u Jugoslaviji.⁸⁹ Tito je ovakve tekstove smatrao vrlo opasnima. Titov odnos prema tisku se manifestirao na tajnom sastanku u travnju na Brijunima gdje kaže „...naša štampa divlja, ja mislim da po štampi treba udariti“.⁹⁰ Tito je tada smatrao da mediji moraju biti dio sustava pod njegovom kontrolom. U to vrijeme mediji su bili pod velikim utjecajem reformske struje to jest M. Tripala i S. Dabčević-Kučar.

Sljedeći udar Tita na medije se događa u lipnju u Vili Weis kada ih se optužuje da su postali glasila masovnog pokreta. U smislu toga dolazi kritika da zanemaruju opasnost od nacionalizma, a stalno vide unitarizam i federaciju kao jedinu opasnost. Na ovom sastanku V. Bakarić kritično govori o *VUS-u* kao „stranki *VUS-ovaca*“ i i njihovom pisanju kao „mečekovštini“. Tito na kraju posebno zamjera što su se mediji otrgnuli od partijske kontrole i postali važna sila.⁹¹ Ovakav razvoj je donio podjelu među urednicima i komentarima *Vjesnika* kao i u partijskom vodstvu SKH.

⁸⁸ Isto, Navedeno dj., str. 570

⁸⁹ Isto, Navedeno dj., str. 644

⁹⁰ Isto, Navedeno dj., str. 671

⁹¹ Isto, Navedeno dj., str. 672

Novi udar Tita na medije slijedi u srpnju na sastanku u Vili Zagorje. On je ocijenio medije previše slobodnima kroz pisanje štampe kao pisanje suprotnih mišljenja, te smatra da je štampa van kontrole i ispravne linije partije.⁹² Posebno tema medija koja je zasmatala Titu je bila vanjska politika u kojem se tražilo da se republike više uključe u odlučivanje u vanjskoj politici što je bilo u izričitoj nadležnosti Tita kao predsjednika SFRJ.⁹³

Kao potpora Titovim akcijama ističe se intervju 13. srpnja V. Bakarića za RTV Zagreb u kojem govori o hrvatskoj državnosti, ali i sa upozorenjem da neki rade na kontrarevoluciji što je po tadašnjem zakonu teško kazneno djelo.⁹⁴

Krajem rujna se u Beogradu održao sastanak direktora *Vjesnika* i *Politike* s ciljem prestanka javnih napada između tih novina. Tito o ovom sastanku je informiran i bio je ljut jer se na sastanku njega spominje da je i on sam poticao međusobne svađe.⁹⁵

⁹² Isto, Navedeno dj., str. 675

⁹³ Isto, Navedeno dj., str. 678

⁹⁴ Isto, Navedeno dj., str. 682

⁹⁵ Isto, Navedeno dj., str. 695

8. Karađorđevo i promjena politike

Tijekom studentskog štrajka Tito poziva vodstvo SKH u Karađorđevo, mjesto u blizini Novog Sada. Rasprava se je vodila puna dva dana od 31. studenog do 1. prosinca. Trajala je punih 16 sati. Na sastanku je mogao svatko govoriti o stanju u Hrvatskoj.

Uvodni riječ Tito nije imao, samo je rekao da kaže što svatko misli. Nakon njega govori S. Dabčević-Kučar koja je ocijenila stanje kao zadovoljavajuće. Nakon toga M. Planinc govori o problemu nacionalizma u Hrvatskoj. J. Bilić govori o dvije osnovne protivničke grupacije, misleći pritom na studente i Maticu hrvatsku. Nakon njega dolazi V. Bakarić koji govori o željama nacionalista da se Hrvatska primi u UN. Nadalje govori o dr. F. Tuđmanu i njegovom radu kao recenzenta povijesnog udžbenika. Dalje govori o časopisu Hrvatskom tjedniku kroz kritiku da pišu kao „frankovci“. Ovdje dodaje da treba velika promjena sa novim mladim ljudima koji će riješiti probleme. M. Tripalo je u svom govoru tražio putem apela da se sačuva aktualno rukovodstvo. Govori nadalje da bi se partija podijelila bez obzira koja bi struja pobijedila. M. Tripalo je na kraju govora priznao neodlučnost i neefikasnost u borbi protiv nacionalizma, ali je odbacio da se vodila separatistička politika od bilo koga u CK SKH. Sljedeći je govorio J. Blažević da se na X. sjednici oduzeo primat nacionalistima nad hrvatskim pitanjem i da tu politiku treba nastaviti, ali uz opasku da treba zatvoriti opozicijske centre. S. Dabčević-Kučar u novom obraćanju kaže da nikada nisu razmišljali biti van jugoslavenske zajednice.⁹⁶

Završni zaključak drži Tito a z svom govoru kaže da je Matica danas brojčano vrlo jaka organizacija, koju će se teško zabraniti, a posljedice zatvaranja bi bile velike. Tito tada postavlja pitanje „što će te vi ovdje uradit?“ misleći kako bi oni riješili problem Matice. Nadalje Tito postavlja pitanje vodstvu SKH „kakvu državu hoćete? Dajući im nepovoljne odgovore „državu kralja Tomislava, socijalističkih zajednica ili država građana Hrvatske“. O studentima Tito govori da misle da im nitko ništa ne može, tu on vidi samo 10% studenata kao problem.⁹⁷

Tito je u raspravama kritizirao vodstvo SKH zbog stanja u Hrvatskoj i nedovoljnom odupiranju jačanja nacionalizma, šovinizma i klasnih neprijatelja. Primjer je bio studentski štrajk koji smatra provokacijom i kontra revolucionarnom akcijom koju podupiru i inozemni krugovi.

⁹⁶ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 651

⁹⁷ Isto, navedeno dj., str. 651

Razgovor na ovom sastanku je Titu dao stvarnu sliku o razjedinjenoj partiji u Hrvatskoj. Odnos snaga je bio u korist reformatora koje on više nije podržavao.⁹⁸ U jednoj stanci je Tito pokušao nagovoriti M. Tripala da preuzme partiju i napravi čistke u njoj. Stoga se on tada odlučio za pritisak, te je na kraju zaključka rekao da on više ne podržava ovo vodstvo i ne stoji iza njih više. Ovo je bio jasan znak da sami podnesu ostavke ili da ih se smjeni.

Nastavak se dogodio istog dana popodne na XXI. sjednici SKJ. Ova sjednica traje dva dana i na njoj je trebala biti tema razvoj platforme za 2. konferenciju SKJ. Ali je Tito promijenio temu na „stanje u Hrvatsko“ ali i u ostalim republikama. Na sjednicu su pozvani novinari koji se nalaze u drugoj kući. Na početku Tito proglašava sjednicu tajnom što dovodi do prekida prijenosa novinarima u susjednoj kući.⁹⁹

Uvodni referat na sjednici drži Tito gdje izvješćuje o obavljenim razgovorima s hrvatskim rukovodstvom i njegovom izjavom da više ne stoji iza njih i njihove politike. Smatra da se tamo razvio nacionalizam i šovinizam kao klasni neprijatelj. Tu nadalje napominje i da bi trebali i drugi da izvuku pouke iz ove situacije. Daljnje rješavanje je prepustio na odluku CK SKH. Nakon Tita govori S. Dabčević-Kučar koja kaže „da je primila kritiku o nedovoljnoj efikasnost u borbi protiv šovinizma i dogovorili smo se da donesemo mjere kad se vratimo u Hrvatsku“, a koje bi se odnosile protiv djelovanja Matice hrvatske, opozicijskih novina i studenata. Napomenula je još da je vodstvo podijeljeno u mišljenjima na pola. M. Tripalo govori da je SKH i radnička klasa spremni riješiti sve probleme nacionalizma i šovinizma. Zanimljivo izlaganje je imao K. Crvenkovski koji je iznio tri moguća rješenja; kroz produbljivanje problema u rukovodstvu, smjenu određenih ljudi u rukovodstvu, te korigiranjem smjera politike. Na ovo izlaganje reagirao V. Bakarić rekavši da te tri varijante ne postoje jer odluka donosimo mi, vjerojatno znajući da je većina imala natipkane govore za sjednicu.¹⁰⁰ Ovdje se stvorio prostor za djelovanje Tita i V. Bakarića u kasnijem razvoju situacije. Svi ostali govornici iz drugih republika su se složili s Titom. Završnu riječ je imao Tito s traženjem nove discipline i veće odgovornosti.¹⁰¹

Zaključke sa sjednice je javnosti iznio sam Tito govorom na radiju kojeg je prenijela službena jugoslavenska novinska agencija Tanjug. U novinama se istog trenutka mijenja politika pisanja tekstova. To dovodi do negativnog pisanja *Vjesnika* da je hrvatsko

⁹⁸ Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, Zagreb, 2001; str. 228

⁹⁹ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 700

¹⁰⁰ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 196

¹⁰¹ Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str 652

rukovodstvo krivo za stanje u Hrvatskoj i da treba utvrditi tko stoji iza štrajka. Nadalje Tito u tekstu govori da se treba okrenuti našim organizacijama, a ne nekom novom pokretu.¹⁰² Sljedeći dan u novinama *Vjesnik* se objavljuje još žešći napad na sve negativne pojave i klasne neprijatelje. Ovdje Tito kaže da se trebalo ranije poduzeti mjere protiv studenata zbog mogućnosti da se štrajk mogao proširiti na cijelu Jugoslaviju. Posebno je istaknuo da će se nedemokratski postupci provoditi protiv protivnika.¹⁰³



Slika 9. Naslovnica *Vjesnika* 4. prosinaca 1971.

U vrijeme održavanja sjednice u Karadžorđevu su bile na snazi posebne mjere osiguranja osobito od strane JNA, a postojali su i planovi za intervenciju u Hrvatskoj u slučaju otpora hrvatskog vodstva. Tito je tada u razgovoru s S. Dabčević-Kučar rekao da je situacija pod kontrolom kad je ona od njega tražila da se što prije oni vrate u Zagreb radi stanja u Hrvatskoj.¹⁰⁴ Za vrijeme sastanka telefonske veze sa Zagrebom su bile isključene.

¹⁰² *Vjesnik, Zagreb, 1971, 3. prosinac; str. 3*

¹⁰³ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 4. prosinac; str. 1.- 3*

¹⁰⁴ Novak, Božidar, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Zagreb, 2005; str. 689-700

9. Završetak Hrvatskog proljeća nakon Karađorđeva

Nakon Karađorđeva trebao se sastati CK SKH da bi se riješili problemi akcijom protiv „neprijateljskih pojava“ u Hrvatskoj. U isto vrijeme studenti prekidaju štrajk 4. prosinca, a D. Budiša u govoru kaže da mu je ovo vjerojatno zadnji javni govor.

Priprema se sjednica CK SKH, a u isto vrijeme se dobivaju telegrami potpore Titu, ali i hrvatskom vodstvu. Hrvatsko vodstvo je dobilo potporu zagrebačke gradske organizacije 5. prosinca 1971. godine. Ovakav razvoj dovodi do pritiska IK CK SKH 6. prosinca na medije, ponajprije *Vjesnik* i RTV Zagreb da se ne objavljuju telegrami potpore koje dobiva hrvatsko vodstvo, to jest da se uvede cenzura. Direktori su tada odbili to, a zbog toga su postojale ideje da ih se uhiti ali je V. Bakarić zabranio takvu mogućnost.¹⁰⁵ Pritisak na medije je urodio plodom i nakon 5. prosinca nema više puno informacija o aktualnom vodstvu, već se polako u velikim člancima najavljuju promjene. Tako prostora u medijima najviše dobiva Tito, V. Bakarić i M. Planinc što je uvertira u sigurne promjene u vrhu SKH.

Odnos snaga u CK SKH je bio u korist frakcije S. Dabčević-Kučar i M. Tripala i zato se nije mogla provesti njihova smjena. Novi smjer je dala kampanja iz Željezare Sisak u kojoj radnička klasa traži smjenjivanje vodstva CK SKH, ali i iz vrha JNA koje daje snažnu potporu Titu za brže rješavanje situacije u Hrvatskoj.¹⁰⁶

Nakon ovakve poruke radničke klase dolaze kuvertirane ostavke S. Dabčević-Kučar, P. Pirker i ostalih iz reformske struje na adresu CK SKH. Formalno su razriješeni 12. prosinca na sjednici CK SKH i to bez rasprave. M. Tripalo je pismom podnio ostavku na mjesto člana predsjedništva SKJ. U svom pismu upozorava na stanje velike napetosti u društvu i jačanju represivnog aparata, osobito prema studentima.¹⁰⁷

Nova predsjednica CK SKH je postala Milka Planinc, a iz sigurne pozadine sve kontrolira V. Bakarić. Sa novim hrvatskim komunističkim vodstvom se kreće u čišćenje partije od pobornika reformske struje, ali i protivnika partije na čelu s Maticom hrvatskom i studentima. Priprema za to je potpuna kontrola nad policijom, tajnom službom i sudstvom. Tijekom sjednice 12 i 13. prosinca se događaju spontane demonstracije kao potpora

¹⁰⁵ Isto, Navedeno dj., str. 703

¹⁰⁶ *Vjesnik, Zagreb, 1971, 10. prosinac; str. 1, 4, 5, 6. -9.*

¹⁰⁷ Bilandić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999; str. 654*

smijenjenom vodstvu. Demonstracije su silom ugušene pri čemu je velik broj osoba bio priveden.¹⁰⁸



Slika 10. Naslovnica Vjesnika
14. prosinac 1971.



Slika 11. Naslovnica Vjesnika u Srijedu
22. prosinac 1971 broj 1025

Obračun s Maticom kreće 20. prosinca kada je upravni odbor podnio kolektivnu ostavku jer su odbili prokazati pojedince u svojim redovima što je od njih tražio CK SKH. Matica je branila svoju djelatnost i tako je osuđena na zatvaranje, te zabranu rada početkom 1972. godine. Zbog Matice hrvatske je osmišljen posebni policijski plan „M“ koji dovodi do sudskog progona članova Matice.

Drugi dio čistki je puno prljaviji i bacio je tešku mrlju na SKH, Bakarića i Tita kao glavnih naručitelja zatvorskih kazni za brojne Hrvate. Primjer je popis od 12 imena, koje je trebalo osuditi, a sastavio ga je osobno V. Bakarić.¹⁰⁹ U prvom redu mislim na mnoge matičare M. Veselicu, Š. Đodana, F. Tuđmana, studente D. Budišu, I. Z. Čičak i mnoge druge. Osim tog popisa postojao je popis „komiteta pedesetorice“, objavljen u časopisu „Borbi“, a koji je bio ranije sastavljen, s ciljem da se prezentiraju te osobe kao glavni krivci za stanje u Hrvatskoj.¹¹⁰ Na početku popisa je vrh SKH na čelu s M. Tripalo koji nakon svojih ostavki nije dalje represivno kažnjavan kao studenti, profesori, članovi Matice i mnogi drugi.

¹⁰⁸ Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005; str. 706

¹⁰⁹ Ivičević, Jozo, Iz novije hrvatske povijesti, Matica hrvatska nakon Karadorđeva, Zagreb, 2008, str. 96

¹¹⁰ Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007; str. 196

Na zatvorenoj XXIV. sjednici CK SKH 25. prosinca 1971. se osnovala komisija koja je bila zadužena za progone političkih neistomišljenika. Ova komisija je trebala proširivati sustav za progon od ulice pa sve do republike.¹¹¹ Krajem godine J. Bilić u intervju *Vjesniku*, na naslovnici kaže „obračunati se s politikom ne s ljudima“.¹¹² Ova izjava je poslužila za umirenje javnosti u cilju da se prikrije stvarni plan za zatvaranje političkih protivnika u 1972. godini.

¹¹¹ Novak, Božidar, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Zagreb, 2005; str. 705

¹¹² *Vjesnik*, Zagreb, 1971, 30. prosinac; str. 1

10. Zaključna misao

Hrvatsko proljeće smatram kao proces u kojem vrh SKH na čelu s S. Dabčević-Kučar i M. Tripalom ima najvažniju ulogu u razvoju društva, razvoju malo veće demokracije pod socijalizmom. Pod njihovom kontrolom se razvijaju težnje za snažnijom ekonomijom Hrvatske unutar Jugoslavije. U sklopu tog procesa veliku ulogu su imali mediji koji su počeli slobodnije pisati do te mjere da se moglo pisati o političkim temama sa zauzimanjem strana novinara u političkim borbama, o brojnim aferama dužnosnika SKJ, tajnim službama i ekonomskim pitanjima. Nakon medija važnu ulogu ima Matica hrvatska sa svojim brojnim članstvom i svojim listovima koji često pišu van kulturnih tema, baveći se doslovce politikom. Značajnu ulogu je preuzeo studentski pokret kao jedan radikalniji dio društva, koji je na početku podržavao reformski vrh SKH, ali i predsjednika Tita. Oni su željeli promjene u društvu na jedan brži način od reformskog vodstva, koji su kasnije željeli nadmašiti po svojoj važnosti putem svog štrajka.

Glavni faktor u Hrvatskom proljeću je Tito, koji se je tada nalazio sa svim stranama u procesu i koji je bio neodlučan do te mjere da je svima davao potporu. On je tako kupovao vrijeme u nadi da će se problemi riješiti sami od sebe sa protokom vremena. U tom procesu on je inicirao razna rješenja, a najvažnija je reforma federacije koju je Tito tek 1974. uspio progurati novim ustavom.

O Hrvatskom proljeću se može postaviti brojna pitanja ali ja bi postavio samo dva pitanja koja su po meni najvažnija.

Prvo, da li je to bio razvoj sustava? Odgovor na prvo pitanje za razvoj sustava je novo vodstvo koje želi promijeniti neke stvari u društvu kroz postupnu demokratizaciju društva, medija i ekonomije, ali ne dirajući politički sustav kojem je na čelu SKH. Platforma za razvoj odnosa unutar Jugoslavije je X. sjednica koje je za vodstvo SKH put u pravom smjeru. Ovakav razvoj se je protivnicima reformi učinio prebrz jer je mogao dovesti do raspada Jugoslavije, ali i gubitka njihovih pozicija. Tito je u početku podržavao smjer hrvatskog vodstva, ali je kasnije zbog mnogih protivnika odustao i promijenio smjer pritiskom na vodstvo Hrvatske koje je dalo ostavke. Ovakav razvoj dovodi do povratka na stari režim u kojem je kontrola politike, društva, ekonomije i medija bila normalna praksa putem represivnog aparata.

Drugo pitanje, da li je to bio politički eksperiment s ciljem puta u demokratski socijalizam? Odgovor je da se je to pokušalo i uspjelo u velikoj mjeri ako se gleda kroz

slobode u politici, društvu, medijima i ekonomiji. Ovaj eksperiment je bio razvijen 1971. godine do te mjere da Tito više nije želio njegovo širenje već je odlučio u potpunosti odustati od demokratskog smjera u kojem se eksperiment kretao.

Tito je sastankom u Karađorđevu uspio zaustaviti proces u Hrvatskoj kroz ostavke vodećih ljudi SKH koji su bili za reforme. Nakon smjena i dovođenja novih ljudi koji će provoditi staru politiku u kojoj je bitni element kontrola politike, društva, medija i ekonomije.

Ostavke vodstva CK SKH je bitno olakšala put novoj garnituri za jedan mirniji dolazak na vlast, a njima osiguralo neki oblik kućnog pritvora umjesto zatvora. Pokušaj rješavanja velikih pitanja poput deviznog sustava, reformiranje federacije i nacionalnog pitanja je tako ostao neriješen i ostavljen za neka kasnija vremena. Od svih tadašnjih problema se jedino nacionalno pitanje nije moglo nikako riješiti, što se je pokazalo kobnim 20. godina kasnije. Tada je došlo do krvavog razvoja kakvog se Tito već 1971. godine bojao što dovodi do zaključka da je u nekim stvarima dobro procjenjivao moguće rasplete krize u Jugoslaviji.

11. Izvori

Hrvatski tjednik, Zagreb, 1971

Kritika, posebno izdanje svezak 8, Preporod hrvatskih sveučilištaraca, Zagreb, 1971

Vjesnik, Zagreb, 1970.- 1971

Vjesnik u srijedu, Zagreb, 1971

12. Literatura

- Banac, Ivo, Kako su Rusi lomili Tita i slomili Hrvatsku, Večernji list, 2011
- Bilandić, Dušan, Hrvatska moderna povijest, Zagreb, 1999
- Bukovčan, Miljenko, Hrvatsko proljeće, dokumentarna serija 1-9, 2010
- Čičak, Ivan Zvonimir, „Partizanske biografije-kišobran za buđenje Hrvatsva“, 30.obljetnica Hrvatskog proljeća, Glas Slavonije, Osijek, 2001
- Dabčević-Kučar, Savka, 71 Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb, 1997
- Goldstein, Ivo, Hrvatska : 1918.-2008., Zagreb, 2008
- Gotovac, Vlado, „Skica o Hrvatskom proljeću“, 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na hrvatsko proljeće, Zbornik radova, Zagreb, 1997
- Ivičević, Jozo, Iz novije hrvatske povijesti, Matica hrvatska nakon Karađorđeva, Zagreb, 2008
- Jakovina, Tvrtko, Hrvatsko proljeće 40. godina poslije, Zagreb, 2012
- Klasić, Hrvoje, Hrvatsko proljeće u Sisku, Zagreb, 2006
- Lalović, Dragutin, Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“ 1962-1972, Zagreb, 2014
- Matković, Hrvoje, Suvremena politička povijest Hrvatske, Zagreb, 1999
- Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Zagreb, 2005
- Ponoš, Tihomir, Na rubu revolucije, Zagreb, 2007
- Radelić, Zdenko, Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991, Zagreb, 2006
- Šute, Ivica, 1971 kao uvod u 1991, Zagreb, 2004
- Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, Zagreb, 2001